

До спеціалізованої вченої ради Д 26.236.03
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України
01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4

В І Д Г У К

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри конституційного права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
Васильченко Оксани Петрівни на дисертацію
Корнієнка Петра Сергійовича
на тему « Конституційна правозахисна діяльність в Україні: теоретико-
методологічний аспект» подану на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право;
муніципальне право.**

Актуальність теми дослідження. Основоположні права та свободи людини є одним із найбільших здобутків Західної цивілізації. Саме права та свободи людини і їх захист зумовили формування ціннісної основи класичного європейського та конституціоналізму, наріжним каменем якого стало вчення про природні права людини і обов'язок їх захисту. Правозахисна діяльність в Європі стала не лише цілеспрямованою, але й тяжіючою до закріплення своїх здобутків у конституційних актах, фаховою діяльністю широкого кола суб'єктів.

Правозахисна діяльність, як об'єкт численних наукових досліджень про методи, механізми, форми і її суб'єктів, пройшли складний шлях від визнання за людиною її природних прав та пошуку механізмів їх утвердження та гарантування – до правозахисної діяльності, як спеціального виду конституційно-правової діяльності; від статично-процедурних, а іноді й формально-атрибутивних – до динамічно-процесуальних властивостей. При цьому, правозахисна діяльність отримує свій потужний розвиток одночасно із становленням конституціоналізму та практикою унормування прав і свобод людини, а також механізмів їх захисту в конституціях. Ця думка отримала свій

розвиток у численних працях українських і зарубіжних учених-конституціоналістів.

Дисертаційне дослідження виконувалось у рамках реалізації Указу Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 «Національна стратегія у сфері прав людини» та розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393-р «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» та в межах планової науково-дослідної теми Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України: «Конституційно-правове забезпечення контрольної діяльності суб'єктів публічної влади в Україні: проблеми теорії і практики» (номер державної реєстрації: 0117U002696), що свідчить, що дане дослідження є актуальним, теоретично і практично назрілим.

Наукова новизна отриманих результатів. Оцінюючи наукову новизну проведеного дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне зазначити основні результати, що мають наукову новизну.

1) обґрунтовано сутність і зміст категорії «конституційні основи правозахисної діяльності», під якою слід розуміти основоположні цінності, задачі та принципи здійснення цілеспрямованої системної правової діяльності спеціально уповноважених суб'єктів конституційного права (органів держави, інститути громадянського суспільства та ін.) щодо захисту та поновлення утверджених і гарантованих Конституцією України прав і свобод людини;

2) визначено конституційну правозахисну діяльність, як цілеспрямовану правотворчу, правозастосовну та правосудну діяльність органів державної влади і органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також інститутів громадянського суспільства та бізнесу щодо захисту та поновлення закріплених у конституції та інших прав і свобод людини;

3) здійснено періодизацію генезису конституційної правозахисної діяльності в Україні, яка представлена сімома періодами: від статутного права Київської Русі та Конституції Пилипа Орлика 1710 року – до сьогодення, коли пріоритетами конституційної правозахисної діяльності став захист

конституційних прав і свобод людини в умовах поновлення територіальної цілісності України і реалізації курсу держави на євроінтеграцію;

4) обґрунтовано висновок про системність правозахисної діяльності, як самостійного виду конституційно-правових відносин, представлених системою взаємопов'язаних усталеними доктринальними і функціональними зв'язками об'єктів (система конституційних прав і свобод людини) і суб'єктів (громадяни; Українська держава; органи державної влади і органи місцевого самоврядування, їх посадові особи; громадянське суспільство та його інститути; бізнес і ін.);

5) обґрунтовано пропозицію щодо необхідності усунення дублювання функцій Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з іншими спеціалізованими омбудсманами, утвореними Президентом України і Кабміном, шляхом унормування повноважень парламентського омбудсмана: а) здійснювати координацію конституційної правозахисної діяльності інших спеціалізованих омбудсманів; б) погоджувати утворення, реорганізацію та ліквідацію спеціалізованих омбудсманів при всіх органах державної влади в Україні;

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені в 40 наукових працях, зокрема, в одній індивідуальній монографії, у 23 статтях, опублікованих у фахових виданнях України з юридичних наук, з яких 14 включені до міжнародних наукометричних баз та 3 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, а також у 13 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах, що дозволяє сверджувати про повноту апробації дисертаційного дослідження. Результати дисертаційного дослідження є обґрунтованими, а їх наукова новизна достовірною.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Реалізуючи мету дисертаційного дослідження, автор отримав результати, які характеризуються фундаментальністю та науковою новизною. Дисертація

має також і практичне значення для вдосконалення чинного законодавства України.

Структурно робота складається з вступу, чотирьох розділів, які об'єднують дванадцять підрозділів, висновків до кожного розділу і дисертації в цілому та списку використаних джерел.

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета і задачі дослідження, його об'єкт і предмет, розкриваються методи дослідження, характеризується наукова новизна одержаних результатів і практичне значення роботи, наводяться відомості про апробацію результатів дисертації, її структуру і обсяг.

Розділ 1. «Теоретико-методологічні та історично-правові засади конституційної правозахисної діяльності в Україні» складається з трьох підрозділів, присвячених розкриттю поняття, змісту та сутнісних ознак конституційних основ правозахисної діяльності; методології дослідження конституційних основ правозахисної діяльності; та генезису конституційної правозахисної діяльності в Україні.

Розділ 2. «Конституційна правозахисна діяльність в Україні: мета, система та межі здійснення» складається з трьох підрозділів, в яких розкривається мета та цілі конституційної правозахисної діяльності; система конституційної правозахисної діяльності в Україні; межі конституційної правозахисної діяльності в Україні

Розділ 3. «Правозахисна діяльність як основний конституційний обов'язок Української держави» складається з п'яти підрозділів, які розкривають сутність парламентського контролю як елементу системи конституційної правозахисної діяльності; правозахисну діяльність Кабінету міністрів України і інших органів виконавчої влади; судовий захист прав і свобод людини як форму конституційної правозахисної діяльності; конституційну правозахисну діяльність прокуратури; конституційний контроль в системі конституційної правозахисної діяльності в Україні.

Розділ 4. «Правозахисна діяльність неурядових організацій в Україні» складається з двох підрозділів, в яких розкриваються сутність правозахисної діяльності інституту адвокатури в Україні; та розкривається роль громадських правозахисних організацій як основного елемента громадянського суспільства в Україні.

У Висновках сформульовано найсуттєвіші результати дисертаційного дослідження та вирішено актуальну наукову задачу, яке полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних основ конституційної правозахисної діяльності в Україні та пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства у сфері утвердження та захисту прав і свобод людини. Дисертант визначає, що захист конституційних прав і свобод людини є ефективним за умови забезпечення відповідної цілеспрямованої правової діяльності. За своїм суб'єктно-об'єктним складом, а також підставами виникнення, зміни, припинення та відновлення, правозахисна діяльність є самостійним видом конституційних правовідносин у сфері захисту прав і свобод людини. Предмет, методи і форми цієї діяльності – права та свободи людини, їх судовий і позасудовий захист і відновлення, а також система суб'єктів захисту прав і свобод людини, її завдання й функції, унормовуються у Конституції та законах України, які й становлять конституційну основу правозахисної діяльності.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Теоретико-методологічні та науково-практичні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи можуть бути використані в:

- *науково-дослідній сфері*—для подальших наукових досліджень конституційної правозахисної діяльності в Україні;

- *правотворчій та правореалізаційній діяльності* публічно-владних суб'єктів у процесі утвердження правового режиму гарантованості та захищеності конституційних прав і свобод людини як абсолютної та універсальної соціальної цінності;

- навчальному процесі – при підготовці підручників і навчальних посібників з конституційного права та інших юридичних дисциплін, а також у процесі викладання відповідних навчальних дисциплін.

Основні результати дисертаційного дослідження були враховані і використані: 1. Комітетом Верховної Ради України VIII скликання з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин у частині формування законодавчих основ захисту прав і свобод людини та громадянина й здійснення правозахисної діяльності (*акт впровадження № 04-218/16-154(43584) від 05.03.2019 р.*);

2. Науково-дослідним центром судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України для посилення правозахисного складника судово-експертної діяльності та врахування в проект Стратегії розвитку Центру на 2020–2025 роки (*довідка № 26/1-1-17/132 від 16.04.2019 р.*);

3. Національною академією статистики, обліку та аудиту при викладанні правових дисциплін з метою удосконалення правозахисної підготовки майбутніх фахівців-економістів (*акт впровадження № 673 від 02.07.2019 р.*);

4. Секретаріатом Кабінету Міністрів України при формуванні правових засад утвердження та захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина. (*акт впровадження № 29751/0/2-19 від 12.11.2019 р.*);

5. Посольством Швейцарії в Україні для наукового забезпечення діяльності Посольства у правозахисній сфері (*акт впровадження від 20.08.2019 р.*);

6. Правозахисною громадською організацією «Український інститут з прав людини» для теоретико-методологічного забезпечення правозахисної діяльності Громадської організації «Український інститут з прав людини» (*акт впровадження від 30.09.2019 р.*).

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. У підрозділі 2.1 дисертації наголошується, що категорії «мета» та «ціль» на рівні термінів часто ототожнюються, але у цьому дослідженні названі

категорії розмежовуються. Відзначається, що мета конституційної правозахисної діяльності перебуває в нерозривному формально-логічному та правовому зв'язку з цілями цієї діяльності. Останні, по суті, є індикаторами досягнення мети щодо захисту та відновлення конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні, а тому логічно було б зазначити ґрунтовний перелік цілей конституційної правозахисної діяльності.

2. У підрозділі 4.1 «Правозахисна діяльність інституту адвокатури в Україні» встановлюється феноменологія інституту адвокатури у суспільстві та державі в контексті т. з. «адвокатської монополії» та перспектив затвердження відповідних змін до Конституції України (законопроект № 1013 від 29 серпня 2019 року «Про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії)»). В той же час, в дисертації не висвітлено позицію Конституційного суду України стосовно зазначеного питання.

3. У підрозділі 3.4 дисертації автор зазначає, що прокуратура в Україні втратила функцію загального нагляду та повноваження в сфері захисту прав людини і громадянина. Разом із тим, практика захисту державою конституційних прав і свобод людини у 2014–2020 років в Україні доводить, що вилучення прокуратури із системи конституційної правозахисної діяльності суттєво послабило цю систему, а тому потребує додаткового уточнення позиція дисертанта стосовно конкретних повноважень прокуратури стосовно контролю за додержанням прав і свобод людини і громадянина, а також додержання законів із цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами.

4. На с. 36 дисертації автор зазначає, що суб'єктами конституційної правозахисної діяльності є всі учасники конституційно-правових відносин, оскільки визначальним елементом їх правосуб'єктності постає захист законних інтересів, прав і свобод людини та громадянина. На нашу думку, варто було б навести приклад учасників конституційно-правових відносин.

В той же час, висловлені зауваження не впливають на загальну оцінку дисертаційної роботи Корнієнка П.С., а радше є спонуканням до подальшої наукової роботи здобувача та поглиблення досліджень за обраною тематикою.

Загальний висновок. Провівши аналіз змісту дисертації та праць Корнієнка Петра Сергійовича, опублікованих за темою дослідження, вважаємо, що дисертаційна робота «Конституційна правозахисна діяльність в Україні: теоретико-методологічний аспект» є завершеним самостійним дослідженням, присвяченим актуальним проблемам конституційного права, виконана особисто здобувачем у вигляді підготовленого рукопису, відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12 та 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (з наступними змінами), а її автор, Корнієнко Петро Сергійович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Васильченко Оксана Петрівна

30.11.2020

